

## Wayang revolusi: tentoonstelling

### Kunst in dienst van de vrijheid

- Oorspronkelijk idee (publicatie met afbeeldingen wayangfiguren en expositie): Museum Bronbeek.
- Teksten publicatie: Hans van den Akker © en Marthe Gaspar-Raven © (Arnhem, 2009).
- Grafisch ontwerp brochure/pdf: O.K.PARKING © (Arnhem, 2009).

### Verantwoording tentoonstelling

- Realisatie wayang-revolusi(-kultit)-figuren/collectie Poppenspe(e)lmuseum: Ki Ledjar Soebroto © – dalang en poppenmaker (Yogyakarta, Indonesië, 2011).
- Animatiefilms en video: 'Wayang Revolusi – Agresi Militer Belanda 2' + video 'Wayang Revolusi' en video 'Wayang Willem van Oranje' + 'Wayang Animasi Willem van Oranje'.
- Maker animatiefilms: Ananto Wicaksono © – dalang en grafisch kunstenaar (Yogyakarta, 2009 en 2011). Spel: Ledjar Soebroto.
- Concept, documentatie en teksten: Otto van der Mieden © (Vorchten, 2013).
- Illustraties: Hetty Paërl © (Amsterdam) en Elsje Zwart © (Haarlem).
- Met dank aan: Hedi Hinzler (Leiden) en Museum Bronbeek.
- Extra documentatie: brochure 'Wayang Revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid 1948-1949', briefkaarten, placemats, Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e (Nederlands/Engels), Doepak (educatieve kruimelkrant- en -krabbel) en de monografie 'Wayang Kulit. Javaans poppenspel voor massa en elite'. Auteur: Rien Baartmans (1937-1993), Haarlemse poppenspeler en dalang. Impressum: Oostelijk Kunstbedrijf (Vorchten, 1988). ISBN 90 71704 20 3.
- Dit document, de brochure, placemats, pamfletten en de Doepakuitgaven zijn ook als pdf beschikbaar op [www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl](http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl).

### Wayang revolusi

Op 27 december 1949 verwerf Indonesië de soevereiniteit. De tentoonstelling toont hoe de Indonesische nationalisten in hun strijd tegen Nederland de traditionele wayangkunstvorm gebruikten als propagandamiddel. *Wayang revolusi* ontstond in 1947 als een speciale variant. In een tijd waarin media als radio en tv nog niet algemeen waren, was het populaire wayangspel hét middel om grote groepen te bereiken met de boodschap van de revolutie. De toeschouwers konden zich gemakkelijk verbinden met de herkenbare (standaard)karakters van de goede helden en hun kwade tegenstanders. De hoofdrolspelers in de wayang revolusi zijn politici en de militairen van de twee partijen die elkaar bestreden in de onafhankelijkheidsstrijd. De bekendste personen zijn de Nederlandse generaals Spoor en Van Mook, de Indonesische president Soekarno en vicepresident Mohammed Hatta.

### Oud-Hollandse Jan Klaassen en Katrijn en de Javaanse clown Semar

Kern van de expositie vormen een tiental kultitfiguren uit de Wayang Revolusi en Jan Klaassen en Katrijn als wayangpop. Uiteraard zullen ook de punakawan – de komische personages in de wayangverhalen, zoals Nala Gareng, Petruk en de wijze dwaas en goddelijke clown Semar – niet ontbreken. Alle poppen zijn speciaal voor het Poppenspe(e)lmuseum gemaakt door dalang en poppenmaker Ki Ledjar Soebroto. Hij gaf de hoofdfiguur uit de oud-Hollandse poppenkast een typisch Javaans snorretje.

Afbeeldingen: Soekarno (eerste president van de Republiek Indonesië) en generaal Spoor (commandant Koninklijk Nederlands-Indisch Leger – KNIL). Vlag van Indonesië: twee horizontale banden – rood en wit.

## Wayang kulit: theatervorm uit Indonesië

### Expositie en films

In de tentoonstelling zijn de kulitpoppen via draaipanelen zowel werkelijk – in kleur – als in schaduw te zien. Naast de door Ledjar gemaakte figuren wordt een werk van beeldend kunstenaar Mella Jaarsma (Yogyakarta) geëxposeerd, evenals diverse andere kulitfiguren en wayangspelvormen (golek, klitik, topeng) en de daarbij behorende artefacten (voorwerpen, attributen, foto's, prenten, boeken, batiks, gamelaninstrumenten en parafernalia uit de collectie van het museum). Ook zijn er video-registraties van wayang-kulit-voorstellingen te zien.

In een door Ananto Wicaksono gemaakte computeranimatiefilm vechten wayangpoppen de onafhankelijkheidsstrijd uit; de film toont hoe de Indonesiërs vandaag de dag kijken naar de hoofdpersonen in de historische gebeurtenissen die leidden tot de soevereiniteit van hun land. Ananto (Nanang) is de kleinzoon van Ledjar Soebroto. Onder het motto *Zelf eens proberen?* krijgen de bezoekers de gelegenheid met enkele wayangfiguren te spelen.

### Kleurrijke figuren van leer

Wayang kulit is een theatervorm uit Indonesië en Maleisië. Het spel wordt gespeeld met kleurrijke, platte figuren die gemaakt zijn van leer (kultit) van de karbouw. Ze zijn aan beide zijden beschilderd en vaak versierd met een rijk patroon van gaatjes, waar het licht doorheen kan schijnen. Het is stokpoppen- en schimmenspel tegelijkertijd. De pop is over de hele lengte tussen een gespleten stok geklemd. Onder de pop loopt de stok uit in een handvat. De pop heeft geledingen in de schouders en ellebogen. Aan de handen zit een dunne stok om de armbeweging te leiden. De figuren worden door de dalang (schimmen- en poppenspeler) bewogen tegen een strakgespannen, langwerpig speelscherm, dat gewoonlijk wit met een rode rand is. Tussen de poppenspeler en het scherm brandt een lamp. Onderlangs het scherm ligt de stam van een bananenplant. Daarin worden de figuren geprikt die niet in actie zijn; de goede partij rechts (gezien vanuit de dalang), de kwade links.

### Gamelanorkest

Het gamelanorkest is een onmisbaar muzikaal onderdeel van een wayangvoorstelling. Het orkest bestaat uit gongs, xylofoons, fluiten en enkele snaarinstrumenten. Ook zangstemmen spelen een belangrijke rol. De gamelan klinkt tot ver in de omtrek en iedereen weet als hij de gamelan hoort: de dalang gaat beginnen. Terwijl de toeschouwers toestromen, horen ze al de klankguirlandes van de xylofoons: de gambang, de gender en de saron.

### Lakons

De lakons (verhalen) worden door de dalang deels sprekend, deels zingend gebracht. Bij de dialogen geeft hij ieder personage een eigen stem. De opgevoerde verhalen zijn gebaseerd op de oorspronkelijk uit India afkomstige hindoe-heldendichten Mahabharata en Ramayana.

Het publiek kan aan beide kanten van het scherm zitten. Aan de kant van de dalang ziet men de poppen zelf, dus met hun beschildering. Aan de andere zijde van het doek ziet men het schaduwbeeld; de kleur komt (bijna) niet door.

Een opvoering begint meestal kort na zonsondergang en eindigt bij zonsopgang. 'Sampai jumpa lagi' (tot ziens). Applaus!

Logo Poppenspe(e)lmuseum: Jan Klaassen en Semar.

Extra informatie: [www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Pamflet143e.pdf](http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Pamflet143e.pdf).



Poppenspe(e)lmuseum

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten

Telefoon: +31(0)578 - 63 13 29/56 02 39 Fax: +31(0)578 - 56 06 21

[info@poppenspelmuseum.nl](mailto:info@poppenspelmuseum.nl) [www.poppenspelmuseum.nl](http://www.poppenspelmuseum.nl) [www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2](http://www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2)  
[www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl](http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl) [www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs](http://www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs) [www.poppenspel.info](http://www.poppenspel.info)